

čísla a v čísle množném dubletní tvary na -я- a na -е-: печáx/печэх, лежáx/лежэх, сушáx/сушэх, стърчáx/стърчэх, стояx/стоэх. V imperfektních tvarech slovesa съм se ve 2. a 3. os. jedn. čísla rovnoměrně užívají původní tvary imperfekta бѣше i původní tvary aoristu бе. Tvary бѣдех, бѣдеше jsou zastaralé, užívají se jen v podmínkových větách, např.

Ако в другиден бѣдех сво- боден, бѣх дошел. *Kdybych měl pozítří volno, přišel bych.*

§98 Přízvuk tvarů imperfekta

Ve tvarech imperfekta zůstává přízvuk na téže slabice jako ve tvarech přezenta. U typů s přízvukem na imperfektní příponě dochází u sloves, jejichž základ končí na souhlásku, ke střídání: měkká souhlásku před -a-, tvrdá před -e-, např., четяx – четеше, търпяx – търпеше, вървяx – вървеше, горяx – гореше.

§99 Význam a užívání tvarů imperfekta

Tvary imperfekta označují děj, který trval v minulosti, aniž poukazují na jeho skončení a na jeho vztah k současnosti. Tento význam mají především tvary imperfekta nedokonavých sloves, jež mohou označovat minulý děj konkrétní i zobecněný:

a) minulý konkrétní děj, který probíhá jako současný s jiným minulým momentem, např.

Влязоx в стаята, Ирина плачеше тихо. *Vstoupil jsem do pokoje, Irina tiše plakala.*

b) Minulý zobecněný děj, který je opakující se vlastností podmětu, např.

Вечер се връщаха капнали от умора. *Večer se vraceli zmožení únavou.*

c) Minulý děj trvajícím nebo opakujícím se v časovém úseku, který předcházel základní dějové linii v minulosti, např.

Дойде Иван, от когото някога очакваше писмо. *Přišel Ivan, od něhož kdysi očekával dopis.*

d) Minulý děj, o jehož uskutečnění se subjekt děje pokoušel, např.

Не ги взе, ама той ги даваше. *Nevzal je, ale on je dával.*

e) Minulý děj, kdy mluvčí vyjadřuje rezervovanost k jeho uskutečnění, např.

Днес избѣхваше стачката. *Dnes měla vypuknout stávká.*

f) V hovorovém jazyce mohou tvary imperfekta vyjadřovat děj objektivně přítomný, kdy mluvčí vyjadřuje dohad; užívají se zpravidla v tázacích větách, např.

Как се казвахте? Всѣ забравям вашето име. *Jak že se jmenujete? Pořád to vaše jméno zapominám.*

g) Tvary imperfekta se užívají v optativní platnosti, kde se v češtině uplatňuje infinitiv, např.

Да имах една колá! *Mít tak auto! Kdybych měl auto!*

Да бях на вашите години! *Být tak ve vašich letech!*

Tvary imperfekta dokonavých sloves se užívají méně často, v platnosti časové i modální:

a) Děj v minulosti neomezeně opakovaný, vyjádřený vedlejší větou, např.

Той се хилеше, щом го зърнеше. *Smál se, kdykoli ho zahlédl.*

Който дойдеше, питаше за него. *Kdokoli přišel, ptal se na něj.*

b) Děj minulý ve vedlejších větách podmínkových

Ако се спреше, щеше да си почине. *Kdyby se zastavil, odpočinul by si.*

a ve vedlejších větách časových, např.

Той се велушваше в стълпките им, докато заглъгнаха в нощта. *Naslouchal jejich krokům, dokud nezanikly v noci.*

c) Tvary imperfekta v optativní platnosti v kletbách, např.

Да ги задавеше макър! *Kdyby se aspoň zalkli!*

Složené časy minulé

§100 Perfektum

Perfektum se tvoří z přičestí minulého činného od základu aoristu významového slovesa a z přítomných tvarů pomocného slovesa *съм*. Pomocné sloveso mění tvary podle osoby a čísla, přičestí podle rodu a čísla. Pomocné sloveso je ve tvaru perfekta, na rozdíl od českého minulého času, jemuž se podobá, i ve 3. os. jedn. a množ. čísla.

Tvary perfekta významových sloves a slovesa *съм*

jedn. číslo	1. писал, -а, -о съм 2. писал, -а, -о си 3. писал, -а, -о е	бил, -а, -о съм бил, -а, -о си бил, -а, -о е
множ. číslo	1. писали сме 2. писали сте 3. писали са	били сме били сте били са

Záporné tvary perfekta se tvoří zápornou částicí *не*, která se píše zvlášť: *не съм чакал, не си чакал, той не е бил, не сме ходили, не са писали.*

Пřízvuk a slovosled tvarů perfekta

Pomocné sloveso může být ve tvaru perfekta před přičestím i za přičestím, v závislosti na postavení ve větě, podle toho, je-li v souladu s obecným pravidlem o užívání nepřízvučných slov (viz § 5) přízvučné, či nepřízvučné:

1. V kladných tvarech na počátku věty je pomocné sloveso nepřízvučné a stojí za přičestím, např.

Чел съм тази книга. *Četl jsem tu knihu.*

2. V záporných tvarech a ve všech kladných tvarech uprostřed věty stojí pomocné sloveso před přičestím, např.

Не съм чел тази книга. *Tu knihu jsem nečetl.*

Кой е чел тази книга? *Kdo četl tuto knihu?*

Stojí-li pomocné sloveso v přízvučné poloze před přičestím, může být ve větě mezi oběma tvary jedno i více slov. Nejčastěji jsou to nepřízvučné příklonné tvary osobních zájmen, např.

Аз съм ги виждал. *Já jsem je viděl.*

Ничо не съм му дал. *Nic jsem mu nedal.*

Тé са ме чакали. *Oni na mě čekali.*

Stojí-li pomocné sloveso v nepřízvučné poloze za přičestím, může se mezi oba tvary perfekta vsunout jen tázací částice *ли*, ve 3. os. pak krátké tvary osobních zájmen, např.

Виждал ли си го? *Viděl jsi ho?*

Казал му е. *Řekl mu.*

V záporných odpovědích na zjišťující otázku s tvarem perfekta lze užít jen pomocné sloveso bez významového tvaru, např.